Зеновій ФЕДУНКІВ
(Івано-Франківськ, Україна)

УДК 94(477*77100) «653»/903.43

АНҐУЛ ГАЛИЦЬКОГО СТАРОСТИНСЬКОГО ЗАМКУ

Найслабкішими ланками оборонного периметра замків XIII—XVII ст. усіх систем оборони вважалися брами та короткі не фланковані прясла. Під час модернізації оборонних об'єктів на місці останніх влаштовували злами муру, призначені для посилення його міцності й рикошетування ядер під час обстрілу. У вітчизняній науковій літературі їх називають кутами, або наріжниками. В процесі еволюції наріжники посилювали вежами, баштами, бастеями, заповненими землею реданами. До складу зовнішнього оборонного периметра Галицького старостинського замку останнього (сьомого) будівельного періоду входила унікальна в західноукраїнській фортифікації оборонна споруда такого типу. Її унікальність полягає в тому, що в ієрархії наріжних оборонних укріплень замків вона займає верхній щабель.*

***Ключові слова**: Галицький замок, анґул, наріжник, оборонні споруди, фортифікація, система оборони.*

У замках нереґулярного компактного розпланування найменше дослідженими є утворені зламом прясла споруди. Детально українські архітектори, історики чи археологи їх не вивчали. В науковій літературі годі відшукати матеріалів про конструктивні й фортифікаційні особливості наріжників, їхню типологію, стилістику, роль в укріпленні оборонного периметра. У нечисленних працях польських науковців розглядалися лише вузькі аспекти проблеми[1]. Тому на прикладі однієї зі

---

* Реда́н (з французької — виступ) — відкрита польова споруда, утворена двома фасами, поєднаними між собою під кутом 60—120 градусів.

[1] Guerquin B. Zamki na planie trójkąta w XVI wieku / B. Guerquin // Biuletyn Historii sztuki i kultury. — Warszawa, 1938. — R. VI. — № 4. — S. 304—309; Ejusdem. Zamek Jazłowiecki / B. Guerquin // Studia i Materiały do Teorii i Historii Architektury i Urbanistyki. — Warszawa : PWN, 1960. — S. 146—149; Bogdanowski J. Mały słownik terminologiczny dawnej architektury obronnej w Polsce / J. Bogdanowski. — Kraków : Politechnika Krakowska, 1986 — 126 s., rys. pl.

споруд Галицького замку спробуємо розкрити загальні тенденції предмета дослідження: встановити його наукову назву, визначити місце в системі оборони об'єкта, з'ясувати історію спорудження, фортифікаційні характеристики та роль в укріпленні оборонної лінії.

Назва. Злами прясел, або куртин, нереґулярних замків у західноукраїнських землях науковці називають терміном «кут», або «наріжник». Іноді до цих назв додається означення типології. У своїх попередніх працях розташовану на стрілці мису оборонну споруду Галицького замку ми називали клешнеподібним казематованим наріжником реданного типу[2], ескарпованим наріжником бастіонного типу[3]. В польській літературі на означення наріжних укріплень нереґулярних замків використовується спеціальний термін. Один із найретельніших польських дослідників оборонної спадщини західноукраїнських земель Богдан Ґверкен у монографії про Язловецький замок називає подібного типу споруди анґулами (*angulos* з іспанської — кути)[4]. Януш Богдановський у «*Малому термінологічному словнику давньої оборонної архітектури в Польщі*» не подає чіткого визначення терміна анґул, зазначаючи, що це «кут барковий, кут бастіоновий, кут довгої оборони, кут короткої оборони [...]»[5], тобто зараховує до анґулів усі наріжні оборонні складники. В польському електронному словнику оборонної архітектури читаємо: «Анґул — елемент фортифікації XVI і XVII ст. у вигляді багатостороннього бастіону, використовувався переважно в італійському оборонному будівництві епохи Відродження, був типовим елементом бастіонних укріплень»[6]. Таке трактування суперечить засадничим положенням визначення Б. Ґверкена, який справедливо вважав, що анґули використовували у всіх системах оборони, й наводив приклади вежових, баштових і бастейних замків з цими спорудами[7].

---

[2] Федунків З. Галицький замок / З. Федунків. — Івано-Франківськ, 2013. — С. 124.

[3] Його ж. Галицький замок / З. Федунків // Пам'ятки України. — 2013. — № 6 (189) червень. — С. 49.

[4] Guerquin B. Zamek Jazłowiecki. — S. 146—149.

[5] Bogdanowski J. Mały słownik terminologiczny dawnej architektury obronnej w Polsce / J. Bogdanowski. — Kraków : Politechnika Krakowska, 1986. — S. 31.

[6] Електронний ресурс : [Режим доступу]. — http://www.ruinyizamki.pl/slownik/slownik.html.

[7] Guerquin B. Zamek Jazłowiecki. — S. 146—149.

Місце анґула Галицького замку в системі оборони об'єкта дозволяють встановити окремі картографічні та іконографічні джерела. Детальний план і профіль (без проекційного зв'язку з планом) анґула Галицького замку викреслено на картосхемі Антонія Ґеегерштайна 1795 р., укладеній на прохання місцевої влади[8]. Її ориґінал зберігається у Центральному державному історичному архіві міста Львова. Відома схема за публікаціями Тадеуша Манковського в часописі «*Бюлетень історії мистецтва і культури*»[9] та Віталія Нагірного у збірнику наукових праць «*Галич*» (вип. 1)[10]. Відразу слід обумовити, що план А. Ґеегерштайна грішить неточностями. Через неправильно виміряну відстань північно-східного муру нижнього замку і хибну орієнтацію за сторонами світу автор помилково розмістив клешнеподібний наріжник на північно-західному мурі нижньої тераси, а не з боку мису. Механічний розріз плану на частини в одній із графічних програм і накладання окремих вузлів оборони на сучасну топопідоснову з нанесеними на неї результатами напівінструментальної зйомки території дали можливість Ларисі Поліщук отримати реальну картину розташування замкових укріплень й виявити, що через відсутність двох фраґментів обмірів замку наріжник неправильно зорієнтований за сторонами світу[11] (іл. 1).

У верхній частині схеми інженер А. Ґеегерштайн подав фронтальну проекцію південного крила нижнього замку. На ній показано: в'їзну браму (№ 1), кам'яний ескарп валу з бланкованим бруствером (в описі 1765 р. його названо чужоземським трибом) (№ 2), будівлю казарми з бійницями в нижньому ярусі (№ 3) і власне анґул з двома закритими й одним відкритим боями (№ 4). Доступ до бійниць, очевидно, здійснювався з казематів (іл. 2).

---

[8] Grundriss und Prospekt von die Rudera des Hallitzer Berg-Schloss, wovon die Schatzung aus dem neben-liegenden Bericht zuersehen. 1795.

[9] Mańkowski T. Plany dawnych zamków Halicza i Przemysla / T. Mańkowski // Biuletyn historii stuki i kultury. — 1934. — R. II. — № 4. — S. 3—4.

[10] Нагірний В. Невідомий план Галицького замку Антонія Геєґерштайна / В. Нагірний // Галич: Збірник наукових праць / За ред. М. Волощука. — Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2016. — Вип. 1. — С. 148—154.

[11] Поліщук Л. Об'ємно-планувальна характеристика Галицького замку за планом інжернера А. Гегерштайна / Л. Поліщук // Замки України: дослідження, збереження, використання : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Галич, 3 листопада 2011 р.). — Галич, 2011. — С. 236—250.

Досконаліше конфіґурацію периметра анґула викреслено на ситуаційному рукописному плані Галича та його околиць 1795 р. майора Маховича. Документ зберігається в Австрійському військовому архіві у Відні (*Kriegsarchiv*). Для публічного огляду це картографічне джерело виставлено на сайті Центру міської історії Центрально-Східної Європи[12]. На плані показано периметральні укріплення нижнього замку — в'їзну башту з двох секцій (1), ескарпований каменем і цеглою вал захабу (2), а також частково ескарпований анґул (3). За конфіґурацією відмитої на плані ділянки можемо зробити висновок, що анґул був продовженням головного валу нижнього замку. Також можна припускати, що наріжник складався не з двох, а з трьох реданів. Третій редан уже на 1795 р. втратив ескарпування, і в дальші роки його конфіґурацію знівелювали зсуви, викликані опадами. Існування фланку третього редану з фортифікаційного погляду було цілком виправдане, адже з нього можна було фланкувати підступ до замкової брами з боку міста (іл. 3).

1890 р. обміри Галицького замку виконав відомий польський дослідник фортифікації Олександр Чоловський. На основі отриманих даних він викреслив план, на якому анґул складається з двох спарених реданів[13] (іл. 4).

Інформацію про будівельно-конструктивні елементи анґула Галицького замку, окрім мап, несуть кілька іконографічних джерел, зокрема ґравюра (дереворит) французького художника Авґуста-Франциска Алойса (1797—1878), виконана в 1830-х роках[14] (іл. 5). На ближньому плані відтворено берег річки з етнографічними типажами галичан, міські одноповерхові будівлі, ринкову площу з церквою та костьолом. На дальньому плані зображено Замкову гору з чітким силуетом нижньої і верхньої частин замку. При значному збільшенні малюнка засобами комп'ютерної техніки помітно, що художник досить точно розмістив укріплення замку на рельєфі. На схилі гори чітко окреслено ескарпований каменем анґул з амбразурами збережених бійниць. У горішній частині бруствера анґула відсутні бланки, які чітко окреслені на профілі А. Ґегерштайна (іл. 6).

---

[12] Карти. ID карти: 041. Електронний ресурс : [Режим доступу]. — http://www.lvivcenter.org/uk/umd/mapdetails/halicz-situations-plan-1795/.

[13] Czołowski A. Dawne zamki i twierdzie na Rusi Halickiej / A. Czołowski. — Lwów, 1892. — S. 18—20.

[14] Przyjaciel Ludu. — 1836. — № 4. — S. 28.

Цінну інформацію для дослідження оборонної споруди дали натурні обстеження, які провів автор статті у 2010—2016 рр. Здійснено обміри збережених частин укріплення та фотофіксацію (іл. 7). При обстеженні і порівнянні з указаними вище схемами зроблено висновок, що в основному анґул зберіг свою об'ємно-просторову структуру. Наявність кам'яно-цегляного ескарпування засвідчили збережені чотири великі фраґменти кам'яного ескарпування: на західному укосі (тонкий кам'яний пласт заввишки 1,9 м й завширшки 3,7 м), на північно-східному укосі (мур заввишки 7 м і завширшки 2,3—2,5 м), на північному укосі (мур заввишки 6—6,5 м і завширшки 6,5 м, з каменю і вкраплень цегли з ледь помітними бійницями), на східному укосі (два невеликі кам'яні фраґменти на висоті 5,5 м від рівня стежки). У 1950—1970-х рр. в тілі анґула влаштовано три глибокі (4—5 м) колодязі для забезпечення функціонування системи водопостачання міста (іл. 8).

Отже, за картографічними, іконографічними джерелами та натурними обстеженнями встановлено, що анґул Галицького замку розташовувався на середній терасі стрілки мису Галич-гори. Утворювали його два або три спарені редани. Збереглися сліди кам'яного ескарпування і казематів.

Коли ж споруджено анґул Галицького замку? Чимраз більша небезпека того, що замок захоплять повстанці, опришки, козаки, турецько-татарські загони в подіях 1648—1654 рр., змусила галицького старосту Андрія Потоцького зініціювати реконструкцію споруд і укріплень твердині (іл. 9). План модернізації розробив інженер-фортифікатор Франциск Корассіні з Авіньйона, той самий, який за кілька років побудує одну з найбільших на «східних кресах» Станиславівську фортецю[15]. За проектом передбачалося внести кардинальні зміни в системі оборони замку. На західноукраїнських землях у зв'язку з розвитком дальнобійної артилерії в перших десятиліттях XVII ст. з'являються оборонні об'єкти протобастіонного і бастіонного типу з

[15] Szarłowski A. Stanisławów i powiat Stanislawowski pod uwzględem historycznym i geograficzno-statystycznym / A. Szarlowski. — Stanislawow, 1887. — S. 55; Liske X. Cudzoziemcy w Polsce / X. Liske. — Lwow, 1876. — S. 172. До друку також готується наступне видання: Chowaniec Cz. Historia twierdzy stanisławowskiej (1662—1812) / Cz. Chowaniec ; [pod red. M. Wołoszczuka, N. Miki, Z. Fedunkiva]. — Ivano-Frankivsk, 2018 (in print), а також україномовна версія: Хованець Ч. Історія Станиславівської фортеці (1662—1812) / Ч. Хованець ; [за ред. М. Волощука, М. Міки, З. Федунківа]. — Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2019 (в друці).

ронделями, бастеями, казематами, капонірами і бастіонами. Безумовно Ф. Корассіні був обізнаний з фортифікаційними новинками Західної Європи. Однак перетворити баштово-стіновий Галицький замок зразка 1627 р. на бастіонний було не так просто, оскільки невеликий оборонний майданчик і сповзання час від часу Замкової гори не дозволяли закласти популярні на той час бастіони. Та новітня фортифікаційна система мала в арсеналі ряд інших споруд, які запроектував і побудував Ф. Корассіні. Серед них — анґул бастіонного типу з казематами. Роботи розпочалися 1658 р. під керівництвом автора проекту та наглядом старости Андрія Потоцького. На об'єкті щодня працювало 200 будівельників[16], тому будова не затягнулася, а завершилася того ж року, що й розпочалася. Ухвала сейму 1658 р. повідомляла: «[...] багато Речі Посполитій на фортеці Галицькій залежить, яку галицький староста Андрій Потоцький своїм власним коштом з ґрунту реставрував, мури нові збудував, шанцями, валами, редутами, трибом чужоземським обвів, на що кошт немалий виклав: через те для визначення розмірів коштів призначаємо комісарів»[17]. На перебудову з власної кишені староста витратив 28,5 тис. злотих, на озброєння — ще 13,7 тис. злотих. У люстрації 1661 р. зазначалося, що комісари, направлені для оцінки стану замку, застали «домурованого муру завдовжки 179 ліктів, новий окоп при брамі старій — 175 ліктів, окоп під нову браму — 132 лікті»[18].

Конструктивні та фортифікаційні характеристики наріжника. Після модернізації нижня частина Галицького замку отримала проґресивну на той час систему укріплень з ламаною конфіґурацією в плані і розташуванням на складному рельєфі у двох висотних рівнях. О. Чоловський відзначав, що північна, нижня частина замку була уфортифікована новішим, тобто бастіонним способом[19]. Автономні укріплення нижнього замку взаємно захищали і доповнювали одне одного.

Анґул мав вигляд клешнеподібної казематованої споруди, утвореної двома спареними реданами, заповненими землею й ескарпованими

---

[16] Czołowski A. Op. cit. — S. 18—20.

[17] Baliński M. Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym opisana przez Michała Balińskiego i Tymoteusza Lipińskiego / M. Baliński, T. Lipiński. — Warszawa, 1844. — T. 2. — S. 694—695.

[18] Lustracja województwa ruskiego 1661—1665 / [wyd. E. Arłamowska, K. Arłamowski, W. Kaput]. — Wrocław, 1976. — Cz. 3 : Ziemie halicka i chełmska. — S. 3.

[19] Czołowski A. Op. cit. — S. 80—81.

каменем. Його фаси зберегли сліди кількох бійниць для вогнепальної зброї. Вірогідно, Франциск Корассіні обрав для наріжного укріплення спарені редани, а не типовий бастіон тому, що два ввігнуті всередину фаси реданів дозволяли вести акцентований перехресний вогонь у напрямку ворога. У верхній частині ескарп наріжника увінчував невисокий бруствер з бланками. Його показував А. Ґеегерштайн на своєму плані 1795 р.[20] Наріжник Галицького замку виконував кілька функцій: захищав північний фронт твердині, дозволяв ліквідувати мертві поля біля пішохідної хвіртки з боку міста, зупиняв проникнення противника по траверсу гори для атаки на міські укріплення зі сходу й заходу завдяки фланкуванню прясел.

Наскільки ефективним виявилося наріжне укріплення, яке спорудив Франциск Корассіні? Іспит на міцність реконструйований Галицький старостинський замок тримав за 18 років після перебудови. 24 вересня 1676 р. турецько-татарська армія під командуванням Ібрагім-паші, званого Шайтаном, йдучи з-під Станиславова до Журавна стала обозом під Галичем. Загони баші Анатолії Гусейна, яничарів і молдаванів обложили замок і приступили до штурму. Чисельність нападників у кілька разів перевищувала число оборонців, бо більшість шляхтичів ще перед підходом Гусейна покинули Галич і рушили до королівського табору під Журавном. Деякі ділянки мурів залишалися без захисників. Фактично оборонці могли успішно кілька днів відбивати атаки: в арсеналі вистачало зброї, система укріплень дозволяла ґарнізонові безпечно пересуватися вздовж укріплень. Однак після кількох годин оборони комендант галицької твердині Ляховський, бачачи нерівні сили, наказав вивісити біле знамено і здався, за що пізніше з наказу короля Яна Собеського його стратили[21]. Укріплення замку після здачі зазнали чи не найбільших руйнувань за всю історію. Запаси пороху, віднайдені в арсеналі, турки використали для висадження у повітря башт та частини оборонних стін. Комори з усяким майном було пограбовано. Вцілілих оборонців забрав до неволі молдавський господар Дука. О. Чоловський писав, що зі знищеного й ушкодженого замку зосталися лише закопчені димом і вогнем руїни[22]. Львівський професор Ізидор Шараневич у документі під

[20] Mańkowski T. Op. cit. — S. 3—4.
[21] Czołowski A. Op. cit. — S. 81.
[22] Ibidem. — S. 18.

назвою «*Manuskrypt biblioteki Ossolińskich № 122*» розшукав свідчення того, що турки спалили замок, місто і Крилос[23].

Анґул, як і деякі інші споруди замку, залишився неушкодженим, про що свідчить його добра збереженість навіть через сторіччя після описуваної події. Зруйновано ескарповану ділянку східного фронту замку і частини анґула було зсувом гори в середині XIX ст.

Генезу наріжних оборонних споруд простежуємо на прикладі близьких за конструктивною будовою і об'ємно-просторовою композицією замків з одним або двома анґулами в Бучачі, Галичі, Меджибожі, Теребовлі, Сидорові, Хусті і Язлівці, розташованих на мисах або плато. Наріжники в цих замках розміщені як з напільного боку, так і з боку стрілки мису. Критерієм визначення типології досліджуваних анґулів послужили системи оборони: стінова, вежостінова, баштостінова, бастейна, протобастінна і бастіонна, в яких базовими спорудами є мур, вежа, башта, бастея і бастіон. Аналіз форми поєднання наріжників з базовими оборонними спорудами допоміг вибудувати ієрархічну структуру досліджуваних фортифікацій (іл. 10).

Архаїчним типом анґулів є **наріжники стінового типу**. Найдавніший із них укріплював північне прясло на стрілці мису Бучацького замку. Сформовано його півкруглим згином муру первісного ядра замку[24] (в таблиці № 1). Досконалішою конструкцією відзначалися північний анґул Хустського замку, який мав кілька ланок і утворював своєрідні згорнуті крила (барки) (№ 2), та південний анґул Бучацького замку з розгорнутими крилами (№ 3). У трьох заломах мурів було влаштовано 11 бійниць на першому поверсі і дев'ять на другому. Наявність кількаканальних бійниць дозволяла забезпечувати широкий кут обстрілу.

Анґули вежового типу репрезентують обидва наріжники Язловецького замку (першого і другого будівельних періодів), утворені зламами прясел під кутом 90° і укріплені прямокутними в плані високими вежами (№ 4–5), а також частково втраченим південним анґулом замку в Сидорові (№ 6), утвореного зламом прясел під кутом 85° і укріпленого прямокутною в плані вежею та південним наріжником Хустського замку,

---

[23] Szaraniewicz I. Trzy opisy historyczne staroksiążeçego grodu Halicza w roku 1860, 1880 i 1882 / I. Szaraniewicz. – Lwów, 1883. – S. XIX.

[24] Вечерський В. Фортеці й замки України / В. Вечерський. – К., 2011. – С. 619, іл.

який формують злам куртини під кутом 50°, і трикутна вежа Фердінанд з барками (№ 7). Наступний щабель в ієрархії наріжних укріплень займають **анґули баштового типу**. Одним із них є північно-західний наріжник Сидорівського замку, утворений зламом куртини під кутом 60°, в якому влаштовано трикутну в плані башту, що своєю основою примикає до овальної бастеї (№ 8). Ще досконалішими за попередні є **наріжники бастейного типу**. Їх репрезентує складний за конструктивною будовою анґул Меджибізького замку, утворений зламом куртини під кутом 90° та розташованими обабіч від нього спареними бастеями з численними бійницями в трьох боях і прямокутною баштою в основі (№ 9). Б. Ґверкен вважав, що подібного типу наріжники були започатковані в італійській школі фортифікації ще в XV ст. Зокрема як приклад він навів замок *Rocca di Cagli*, який побудував військовий інженер Франческо ді Джорджіо (1439–1501). Вирізняється в замку наріжник ускладеної форми з баштами, що органічно прилягаютьдо нього (іл. 11).

Верхній щабель ієрархії наріжних споруд замків займають **анґули бастіонного типу**. Репрезентовані вони простішим і складнішим варіантами. Простіший варіант репрезентує заповнений на дві третини землею північний анґул Теребовлянського замку, сформований зламом куртин під кутом 100° (№ 10). У стінах анґула симетрично розташовувалося по три бійниці в середньому і верхньому боях обох фасів[25].

На найвищій сходинці ієрархії наріжників, завдяки ускладненій конструкції з вдало запроектованих двох реданів (у плані нагадували клешню або риб'ячий хвіст), розташованих у їхньому тілі, та бійницям середнього і верхнього бою, новітнім фортифікаційним укріпленням німецької бастіонної школи під назвою каземати, перебуває анґул Галицького замку (№ 11). Увігнуті всередину фаси реданів дозволяли вести акцентований перехресний вогонь в напрямку ворога, не залишаючи мертвих полів. У верхній частині ескарпи наріжника увінчував бруствер з бланками, за яким ховали артилерію.

Підсумовуючи, констатуємо, що на західноукраїнських землях незначну кількість замків укріплювали анґули, які маємо підстави вважати стіновими, вежовими, баштовими, бастейними і бастіонними. До останнього типу належав анґул Галицького старостинського замку, який спорудив Ф. Корассіні 1658 р. Конструктивні особливості й типологія

[25] Guerquin B. Zamek Jazłowiecki. – S. 140.

наріжних укріплень замків засвідчують, що оборонна архітектура західноукраїнських земель була тісно пов'язана з європейською воєнною архітектурою, черпала від неї ідеї, які в ході експериментального застосування зазнавали адаптації до місцевих потреб і вимог часу.

Zenovii FEDUNKIV (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Angul of Halych Starostynskyi Castle

Gates and short not-flanked stack-stands were considered to be the weakest links of the defensive perimeter of the castles of all defense systems in the 13—17th centuries. During modernization of defensive objects, wall fractures were made intended to increase its strength and ricochet cannonballs during the firing. In the national scientific literature, they are called angles, or corners. In the process of evolution, the corners were reinforced by towers, turrets, bases, and redans filled with soil. A unique of its type in Western Ukrainian fortification defensive structure was included in the outer defense perimeter of the Halych Starostynskyi Castle of the last (seventh) construction period. Its uniqueness lies in the fact that it occupies the upper step in the hierarchy of the corner defensive fortifications of castles.

Keywords: *Halych castle, angul, corner, defense structures, fortification, defense system.*

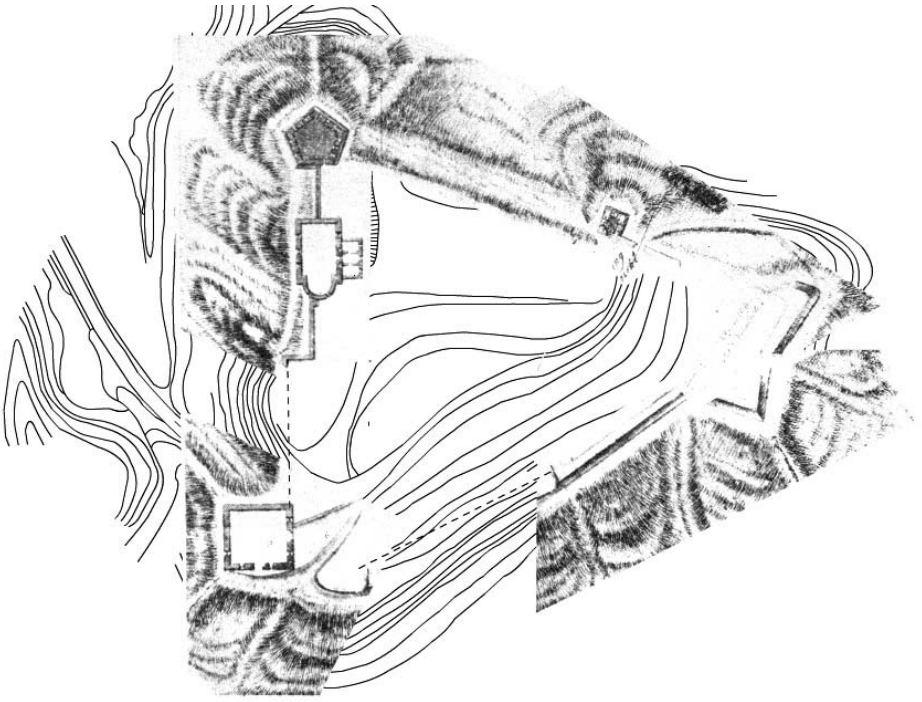

Іл. 1. Ідентифікація оборонних споруд та укріплень Галицького замку методом накладення картосхеми А. Ґеегерштайна на сучасну топопідоснову (за Л. Поліщук)

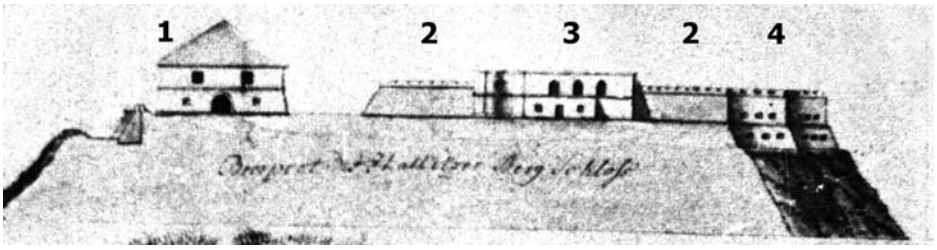

Іл. 2. Фронтальна проекція південного крила Галицького замку. Фраґмент картосхеми А. Ґеегерштайна. Експлікація: 1 – в'їзна брама, 2 – кам'яний ескарп валу, 3 – будівля казарми, 4 – анґул

Іл. 3. Ситуаційний рукописний план Галича та його околиць. 1795 р.
Автор майор Махович.
Експлікація: 1 — в'їзна башта, 2 — вал захабу, 3 — анґул

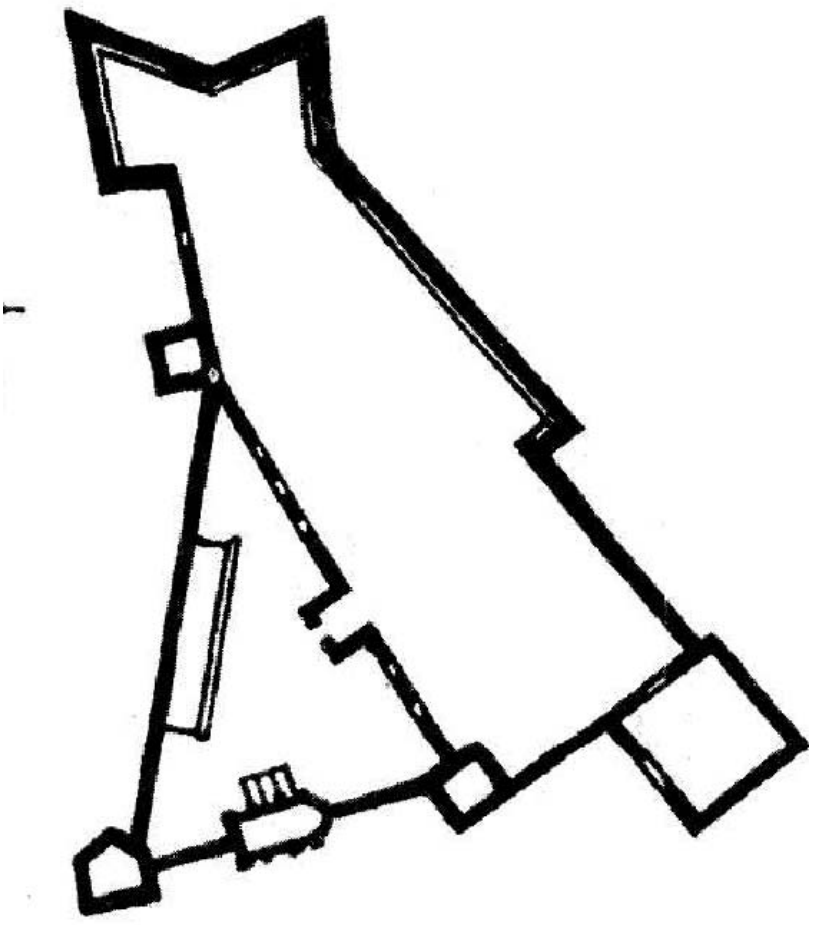

Іл. 4. Схема Галицького замку. 1890 р. За О. Чоловським

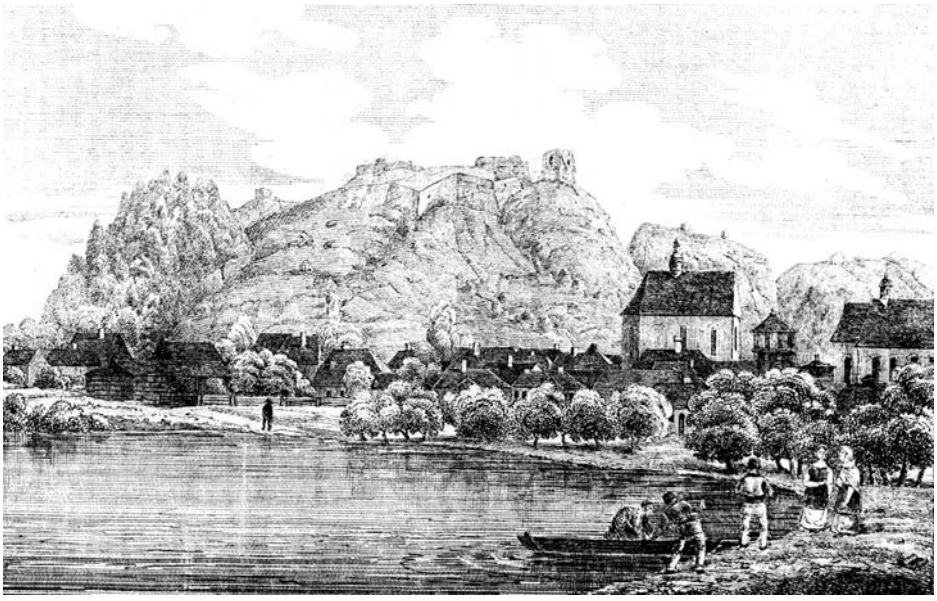

Іл. 5. А. Ф. Алойс. Вид міста Галича. Дереворит. 1836 р.

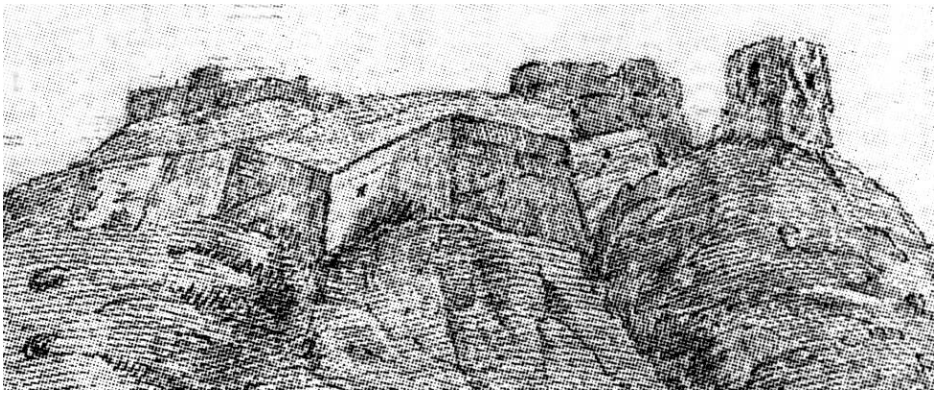

Іл. 6. Збільшений фраґмент анґула Галицького замку за дереворитом А. Ф. Алойса 1836 р.

Іл. 7. Північно-східний фас лівого редана. Фото автора. 2012 р.

Іл. 8. Вид на анґул з північного заходу. Фото автора. 2012 р.

Іл. 9. Ініціатор реконструкції замку Андрій Потоцький (1628–1691). Портрет на стіні храму

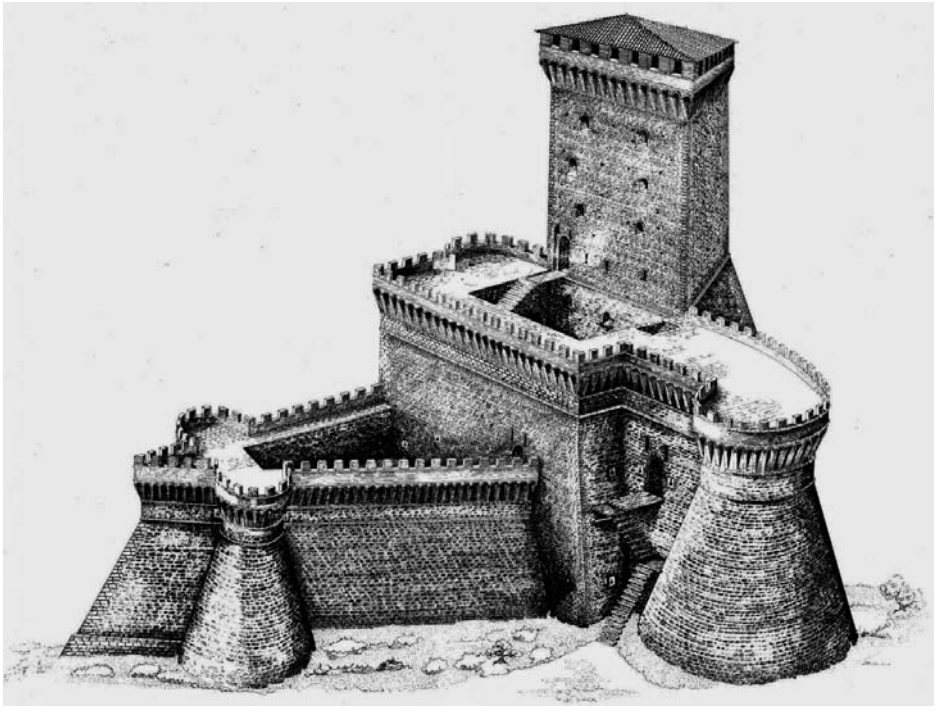

Іл. 11. Графічна реконструкція фортеці Рокка-де-Каґлі. Автор Леандро Пікчі

Таблиця. Іл. 10

Динаміка розвитку замкових наріжників на західноукраїнських землях у XIV-XVII ст.

№	*Оборонний об'єкт*	*Дата закладення наріжника*	*Розташування на рельєфі*	*Розташування в розпланувальній структурі замку*	*План і назва споруди*	*Іконографія або реконструкція*	*Опис*
1.	Бучацький замок	1379 р.	мисове, від стрілки мису	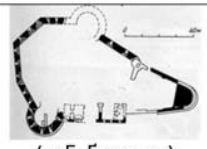 (за Б. Ґеркеним)	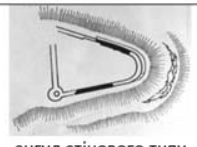 анґул стінового типу	(фото)	утворений півкруглим згином муру первісного ядра замку
2.	Хустський замок	1-а пол. XVI ст.	платове, від стрілки плато гори	(за Д. Варна)	анґул стінового типу (зі згорнутими зламами)	(профіль з плану)	утворений зламом куртини під кутом 90°, обабіч — два барки; верхній ярус куртини бланкований, середній містить нечисленні бійниці
3.	Бучацький замок	1631 р.	мисове, з напільної сторони мису	(за Б. Ґеркеним)	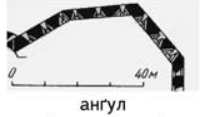 анґул стінового типу (з розгорнутими зламами)	(фото)	утворений зламом куртин під кутом 140°, фланкові злами розвернуті в бік напілля; містить 11 бійниць нижнього бою і 9 бійниць середнього бою
4-5.	Язловецький замок	1-а пол. XV ст.	мисове, з напільної сторони мису від стрілки мису	(за Б. Ґеркеним)	анґули вежевого типу	(графічна реконструкція)	утворений зламом прясел під кутом 90°, укріплений прямокутними в плані високими вежами

6.	Сидорівський замок	1640-і рр.	мисове, з напільної сторони мису	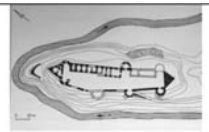 (за Т. Поляком)	анґул вежевого типу	невідомо	утворений зламом прясел під кутом 85°, укріплений прямокутною в плані вежою
7.	Хустський замок	1550 р.	платове, з напільної сторони плато	(за Д. Варна)	анґул вежевого типу (зі згорнутими зламами)	(профіль з плану)	утворений зламом куртини під кутом 50°, укріплений вежею Фердинанд, обабіч два барки
8.	Сидорівський замок	1640-і рр.	мисове, від стрілки мису	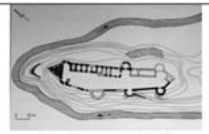 (за Т. Поляком)	анґул баштового типу	(фото)	утворений зламом куртини під кутом 60°, укріплений трикутною баштою, що примикає до овальної бастеї
9.	Меджибіжзький замок	сер. XVI ст.	мисове, з напільної сторони мису	(за Т. Поляком)	анґул бастейового типу	(фото)	утворений зламом куртини під кутом 90°, укріплений обабіч спареними бастеями, містить 62 бійниці в трьох боях
10.	Теребовлянський замок	1631 р.	мисове, з напільної сторони мису	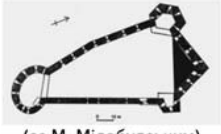 (за М. Мілобудзьким)	анґул бастіонного типу з одним заломом	(фото)	утворений зламом куртин під кутом 100°, заповнений на дві третини землею; збереглося 6 бійниць середнього бою
11.	Галицький замок	1658 р.	мисове, від стрілки мису	(прорис за планом 1795 р.)	анґул бастіонного типу	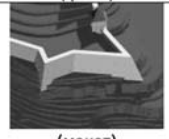 (макет)	утворений двома реданами з кутами 60° і 70°, заповнений землею, казематований